

«Rettsprosessen i Prestesaken kan ha ført til justismord.»

Øystein Helmikstøl
journalist i Psykologtidsskriftet

Adriane Lilleskare Lunde

Ole Dag Kvamme
frilansjournalist

I Prestesaken gikk Den rettsmedisinske kommisjon og retten god for en sakkyndigerklæring om fornærmede som nå får stryk av eksperter. Advokat Trygve Staff (bildet) mener at rettsprosessen kan ha ført til justismord.

Skyld eller ikke skyld, rettsprosessen i Prestesaken kan ha ført til justismord.

Det sier advokat Trygve Staff i et intervju med Psykologtidsskriftet. Han har lest rapporten som den rettsoppnevnte sakkyndige psykologen skrev om fornærmede. I en omfattende reportasje i februarutgaven av Psykologtidsskriftet kom det fram at rapporten var sentral i saken som startet i Glåmdalen i 2006, der en prest ble dømt til åtte års fengsel i 2008 for vold og seksuelle overgrep mot stedatteren.

I arbeidet med Prestesaken har fagpersoner med ulik bakgrunn på oppdrag fra Psykologtidsskriftet lest saksdokumenter uavhengig av hverandre. Advokat Trygve Staff er en av dem. Han leder advokatfirmaet Staff, som blant annet har lang erfaring med oppdrag i sedelighetssaker.

Dette er saken

- En prest i Den norske kirke ble i 2008 dømt i Eidsivating lagmannsrett til åtte års fengsel for vold og seksuelle overgrep mot stedatteren.
- Presten måtte i tillegg betale 575 000 kroner i erstatning. Kvinnen fikk senere voldsoffererstatning på 640 000 kroner.
- En begjæring om gjenåpning av saken ble avslått i 2013.
- Psykologtidsskriftet har fått tilgang til politidokumentene (inkludert avhørsrapporter), helsejournaler og annen dokumentasjon i saken.
- Daværende leder i Den rettsmedisinske kommisjon Randi Rosenqvist angret på vurderingen hun gjorde av en sakkyndigrapport i saken, en rapport som nå får stryk av eksperter.

Alarm

– Ingen vet nøyaktig hva som har skjedd i denne saken, men at dette kan være et justismord, er jeg ikke et øyeblikk i tvil om.

Sakkyndigerklæringer om fornærmede er ifølge Staff en viktig medvirkende årsak til at uskyldige kan ha blitt dømt. Sakkyndige blir hørt i retten, de har tradisjonelt mye makt i slike saker. Det kan føre til at bevisene forsvarsadvokater legger fram, ikke blir hørt i samme grad, mener Staff.

Han mener at det ikke er blitt bedre etter Bjugn-saken.

– Vi har fått større oppmerksomhet rundt den suggestive effekten når rykter oppstår, og når anklager kommer. Men vi har ikke fått mer balanserte eller nøkterne sakkyndigvurderinger i sedelighetssaker etter Bjugn.

Fornærmede-erklæringer i rettssystemet var nytt da saken mot presten kom opp i 2007. Staff er rystet over den erklæringen som gjaldt fornærmede i saken mot presten.

– Dette er det verste jeg har sett. Heldigvis, må jeg jo si. Denne sakkyndigrapporten, ved å være så outrert, er en spydspiss som illustrerer et kjempetort rettssikkerhetsproblem, sier Staff.

Slik ble rapporten til

Sakkyndigrapporter er skriftlige faglige vurderinger av faktiske forhold og foretas gjerne av spesialister.

I Prestesaken var det fornærmedes bistandsadvokat som snakket med en psykolog om et mulig oppdrag i rettssaken, ifølge politidokumentene. Dette skjedde før retten oppnevnte psykologen som sakkyndig. Bistandsadvokaten foreslo også mandatet som psykologen etter hvert fikk, ifølge dokumentene. Dommeren hadde ingen innvendinger, det hadde heller ikke prestens forsvarer. Oppdraget gjaldt menerstatning, og dommeren mente det ikke ville være en ulempe at spørsmålet om erstatning ble behandlet under hovedforhandlingen.

Psykologen startet arbeidet sitt den 9. mars 2007, ifølge sakkyndigrapporten. Dokumentasjonen psykologen fikk tilsendt av politiadvokaten ved Kongsvinger politistasjon, var fornærmedes anmeldelse og fornærmedes politiforklaringer. I tillegg hadde psykologen en pasientjournal for fornærmede.

Det var dette psykologen brukte som bakgrunnsmateriale for sin undersøkelse.

Da psykologen ble oppnevnt som sakkyndig, hadde politiet avhørt presten, flere familiemedlemmer, venner av familien og naboer. Forklaringer fra disse er ikke brukt i psykolograpporten. Komparentopplysningene¹ hentet den sakkyndige inn fra fornærmedes massasjeterapeut, fornærmedes fastlege og fornærmedes behandlende psykolog.

Den sakkyndige psykologen baserte rapporten på 15,5 timer med kliniske samtaler med fornærmede. I tillegg skal hun ha testet fornærmede, og brukt en «utredning med personlighetsinventoriet MMPI-II (Minnesota Multiphasic personality Inventory – II)» og «utredning av fornærmede med enkelte kognitive tester, Wais, og delprøver fra Halstead – Reitans nevropsykologiske testbatteri», står det i rapporten.

– I verdensmålestokk er det bare promiller av befolkningen som skårer høyere enn henne når det gjelder evnenivå, sa den sakkyndige psykologen om fornærmede i retten, ifølge lokalavisen Glåmdalen.

¹. Definisjon ifølge snl.no: Komparent, egentlig en som gir alternativ (sammenlignende) informasjon. Begrepet brukes i medisin vanligvis om de opplysninger som gis om en person og dennes sykdomsbilde av en person som kjenner personen (familie, sjeldnere venner), eller som har vært vitne til utviklingen av sykdomsbildet (f.eks. skader, akutt sykdom). De opplysninger som komparenten gir, kalles komparentopplysninger.

Den sakkyndige konkluderer i rapporten med at årsaken til fornærmedes psykiske problemer er omfattende overgrep fra stefaren. Hun omtaler fornærmedes stefar som «overgriper» flere ganger og skriver blant annet at overgrepene vitner om «en aggressiv, fiendtlig og tilnærmet sadistisk overgriper».

Da psykologen skrev rapporten, var det ennå ikke tatt ut tiltale mot presten.

«Trist»

– Jeg har i mine år i Kommissjonen for gjenopptakelse av straffesaker ikke lest maken til rapport.

Det sa professor Svein Magnussen, ekspert på vitnepsykologi, til Psykologtidsskriftet i februarutgaven. Han var medlem av Gjenopptakelseskommissjonen i perioden fra 2003 til 2009.

Haldor Øvreeide er privatpraktiserende psykolog, fagbokforfatter og har ledet arbeidet med to NOU-er, begge om barnefaglig sakkyndighet. Også han har lest sakkyndigrapporten om fornærmede i Prestesaken. Øvreeide kjente ikke utfallet av Prestesaken da han vurderte rapporten.

– Det er trist om dette dokumentet er blitt akseptert og eventuelt brukt av retten, konkluderte Øvreeide i sin vurdering.

ANSVAR Psykologspesialist Pål Grøndahl har lest psykolograpporten i Prestesaken. Han mener den sakkyndige ser ut til å blande roller. Samtidig understreker han at det er Den rettsmedisinske kommissjonen som skal vurdere om fagligheten i rapporten holder mål. Foto Kristin Svorte

«Ingen bemerkninger»

Rapporten ble registrert hos politiet fredag den 30. mars 2007.

Søndag den 1. april 2007 er psykologen utmeldt av Psykologforeningen, ifølge Psykologtidsskriftets dokumentasjon. Rapporten er registrert inn hos Den rettsmedisinske kommisjon (DRK) den 10. april.

Tilbakemeldingen fra DRK på psykologens fornærmede-erklæring kom fredag den 13. april 2007. Rettsaken mot presten startet rett over helgen: mandag 16. april.

Det er psykiater og leder i Den rettsmedisinske kommisjon Randi Rosenqvist som sammen med psykolog Knut Waterloo skal ha vurdert psykologens rapport, ifølge brev fra DRK. Professor Knut Waterloo sier til Psykologtidsskriftet at han ikke kan kommentere saken. Han henviser til at heller ikke DRK-medlemmer kan kommentere enkeltsaker.

Den uvanlige, positive tilbakemeldingen som kom fra Den rettsmedisinske kommisjon, var følgende:

«Det er ingen bemerkninger til denne grundige vurderingen.»

– Ubegripelig

– Det er for meg ubegripelig hvordan Den rettsmedisinske kommisjon kunne akseptere den, sier Asbjørn Restan.

Han er spesialist i psykiatri og har erfaring som rettspsykiatrisk sakkyndig siden 1988. Han mener at rapporten rett og slett ikke er en sakkyndigerklæring i det hele tatt.

– Erklæringen oppfyller ikke de mest grunnleggende krav. Med slike krav mener jeg blant annet at erklæringens grunnlagsmateriale skal være omfattende nok. I tillegg til saksdokumenter, egne samtaler og testmateriale skal den også inneholde innhentede opplysninger, komparentopplysninger, i et relevant omfang, påpeker han.

Videre skal det ifølge den erfarne rettspsykiateren være et klart skille mellom observandens, i dette tilfellet fornærmedes, opplysninger og den mer objektive psykiatriske status presens.

– Erklæringens vurderinger skal være foretatt på bakgrunn av dette samlede materiale. Det skal fremgå utvetydig hvordan erklæringens vurderinger er forankret i dette samlede materialet, altså hva som er premissene for vurderingene. Pro et kontra-diskusjoner og alternative hypoteser hører ifølge Restan med her.

– Av dette følger at det ved spørsmål om kausalitet til de diagnostiserte tilstander må tas forbehold. Som for eksempel: «Slike og slike traumer kan føre til slike og slike diagnostiserbare tilstander.» «Hvis opplysningene i erklæringens grunnlagsmateriale legges til grunn, oppfyller de kravene til slike og slike traumer.»

Intet er et faktum i sakkyndigsammenheng med mindre det er rettslig etablert, understreker Restan.

Psykologspesialist og forsker Pål Grøndahl, som har omfattende erfaring som rettspsykiatrisk sakkyndig, har også lest psykolograpporten i Prestesaken. Han støtter Øvreeides og Restans kritikk og mener måten den sakkyndige beskriver undersøkte på, har en ordrik blanding av referering og egne kliniske oppfatninger om undersøkte.

Grøndahl mener den sakkyndige ser ut til å blande roller.

– Hun er utreder, men måten hun beskriver undersøkte på, bærer preg av en terapeutisk/klinisk rolle, sier Grøndahl.

I rapporten kommer det fram at den sakkyndige «i en lengre tid» blir sittende og holde rundt kvinnen som hun undersøker.

– Å holde rundt en man utreder, er terapi, sier Grøndahl.

For Grøndahl ser det ut som om den sakkyndige har gått hodestups og reservasjonsløst inn i undersøktes versjon, og at den sakkyndige agerer terapeutisk.

Rapportens utforming vil kunne være en utleverende krenkelse av en person som allerede synes sterkt belastet, mener Halvor Øvreide.

– Det blir en autoritativ fortelling som klistrer denne kvinnen til et statisk og situasjonsbetinget bilde av seg selv, eller at andre får et slikt bilde av kvinnen, som kan forfølge henne.

Arvet sannhet

Haldor Øvreide mener at det ofte er et problem ved sakkyndighetserklæringer at sakkyndige ikke forstår hvor betydningsfulle slike dokumenter kan være i fortellingen om en person.

– *I hvor stor grad skal en sakkyndig sjekke fakta?*

– Det skal gå veldig tydelig fram i en rapport at den sakkyndige markerer hva som er blitt vedkommende fortalt; av hvem, når og hvor. Det skal ikke fremgå som om den sakkyndige bekrefter hva informanten fremsetter som fakta, men den sakkyndige skal selvsagt sette motstridende informasjon opp mot hverandre. Det er en viktig del av oppgaven å utfordre de opplysningene en får, på alle nivåer, både når det gjelder den enkelte informant, informanter imellom og i det utvalget den sakkyndige selv velger ut som relevant for vurdering og mandat, svarer Øvreide.

Han mener det ikke er uvanlig i systemet at man arver sannheter uten å være kritiske til dem.

– Man hører noe og tar det for god fisk, og så bringer man det videre som god fisk. En kjepphest jeg har, er at det alltid skal være mulig å tråkle seg tilbake og finne opplysningens opprinnelse, sier Øvreide.

I februarutgaven omtalte Psykologtidsskriftet fornærmedes livshistorie, med mange tap i livet.

– Dette er vesentlige elementer fra kvinnens livshistorie, og de er utelatt fra den sakkyndiges vurdering.

Nevropsykolog ved Universitetet i Tromsø Jørgen Sundby, som også leder Psykologforeningens fagutvalg i nevropsykologi, undrer seg over at DRK godkjente rapporten.

– Det er skremmende når sakkyndighet om helse-, årsaks- og skyldspørsmål blandes sammen, sier han og legger til:

– Jeg kjenner ikke saken, men det *må* være andre opplysninger som den sakkyndige burde vite om og referere til. Hvis man snakker med bare en part i en sak, så får man nødvendigvis et meget skjevt bilde.

Han understreker at erstatningssaker generelt bør komme etter at straffesak er avgjort.

– I standardmandat for erstatningssaker *skal* man vurdere flere mulige årsaker opp mot hverandre. Røsæg-utvalget² poengterte dette allerede på 90-tallet, sier Sundby.

2. NOU 2000: 23. Forsikringssekskapers innhenting, bruk og lagring av helseopplysninger.

HAR VURDERT PSYKOLOGRAPPORT I PRESTESAKEN En psykolograpport som var sentral i straffesaken mot en prest i Glåmdalen-regionen i 2007, får sterk kritikk av Svein Magnussen, Haldor Øvreeide, Pål Grøndahl, Jørgen Sundby og Asbjørn Restan. Foto: UiO, Bjørn Erik Larsen, Kristin Svorte, arkiv, Vestreviken.no

Peker på DRK

Svein Magnussen var ikke kjent med at rapporten ble akseptert av retten da han vurderte den. En lang passasje ble kopiert inn i dommen fra Glåmdal tingrett, og fremstår som uomtvistet. I februarutgaven omtalte Psykologtidsskriftet at i lagretten var den rettsoppnevnte sakkyndige psykologen og også fornærmedes behandlende psykolog viktige vitner for påtalemyndigheten om skyldspørsmålet, ifølge politidokumentene.

Psykolograpporten skulle brukes i vurderingen av en eventuell menerstatning, etter at skyldspørsmålet var avgjort. Likevel er rapporten brukt i vurderingen av fornærmedes troverdighet og prestens skyld.

At dommeren kopierte deler av den inn i dommen, kommenterer Asbjørn Restan slik:

– Det kan være sosiale forhold på et lite sted. Det kan ha med rettens moralske harme å gjøre.

Retten synes ofte det er veldig greit å slippe å måtte mene noe selv eller skrive noe selv når de kan hente det direkte inn fra en sakkyndig vurdering.

For at rettssikkerheten skal fungere, mener Restan, skal blant annet det som leveres inn av sakkyndigerklæringer, ikke være preget av at sakkyndige foretar bevisvurderinger. De skal ikke foreta vurderinger av troverdighet, og sakkyndige skal helt eksplisitt si hvordan resultatet ville ha blitt annerledes hvis et annet faktum hadde blitt lagt til grunn.

– *Men den får godkjenningstempel fra Den rettsmedisinske kommisjon?*

– Ja, og da oppfyller ikke kommisjonen sin funksjon som en av forutsetningene for rettssikkerhet.

– *Men når retten tar inn en rapport og bruker stor plass i dommen på konklusjonene, hva har da gått galt?*

– Det stedet hvor det primært går feil, bortsett fra hos psykologen som skriver rapporten, er i Den rettsmedisinske kommisjon.

Pål Grøndahl understreker at dommerne er generalister.

– Det er Den rettsmedisinske kommisjon som skal vurdere om det faglige arbeidet holder mål, sier Grøndahl.

– Er det mangler, skal de bemerke det.

Daværende leder i DRK Randi Rosenqvist sa i februarutgaven av Psykologtidsskriftet at hun er lei seg for vurderingen hun gjorde av rapporten i 2007.

Den tidligere lederen i DRK er gjort kjent med den sterke kritikken fra flere eksperter, og hun imøtegår den i en e-post slik:

– Jeg beklager at jeg brukte adjektivet «grundig», jeg skulle ha brukt «detaljert». Den sakkyndige la frem diverse informasjon fra fornærmede, som hun fikk i oppdrag av retten, og uttalte at på dette grunnlag så vurderte hun. Den sakkyndige skal ikke ta stilling til bevisene i saken, det er det retten som skal. Hennes premisser var i stor grad forhold som siktede og hans forsvarer kunne kommentere og stevne vitner for, for å motbevise dersom han mente dette ikke medførte riktighet. Det er i utgangspunktet rettens oppgave å formulere mandat, men denne saken medførte at jeg arbeidet med en artikkel om hvorledes mandat bør formuleres, blant annet krav om at den sakkyndige skal ha med et avsnitt om hvorledes de psykiske symptomene hos fornærmede skal forklares dersom det viser seg at hennes påstander ikke medfører riktighet. DRK har også skrevet et nyhetsbrev om temaet.

– Feilaktig

Nylig ble psykolograpporten i Prestesaken klaget inn til Psykologforeningens fagetiske råd. Rapporten ble skrevet i 2007 da psykologen var medlem i foreningen. Det er ti års klagefrist.

Klagen på denne rapporten ble ikke behandlet i fagetisk råd fordi psykologen ikke var medlem på klagetidspunktet.

Det har ikke lyktes Psykologtidsskriftet å få et intervju med den sakkyndige psykologen som skrev den omtalte rapporten i Prestesaken. I et innlegg på Psykologtidsskriftets Facebook-sider fremholdt hun at Psykologtidsskriftet forleder leserne, og at journalistikken ikke er troverdig. Det framgår i innlegget at hun mener Psykologtidsskriftets fremstilling er feilaktig.

– Vi psykologer har etter helseloven et særskilt ansvar for ikke å skade våre klienter, skrev psykologen.

Den uttalelsen reagerer Pål Grøndahl på.

– Dette er en helt åpenbar og klassisk feil. Psykologen har vært oppnevnt av retten som sakkyndig. Da omfattes hun ikke av helsepersonelloven, hvis det er den hun mener, men hun omfattes av lover og regler innenfor strafferetten. Det er oppdragsgiver og ikke den hun utreder, altså ikke fornærmede, som er hennes klient. Dette er en total misforståelse som er urovekkende. I akutt sykdom og nødstilfeller må en lege som er sakkyndig gripe inn, men det er unntaket fra regelen.

Psykologens innlegg på Facebook-sidene til Psykologtidsskriftet er nå fjernet.

Sjefredaktør Bjørnar Olsen begrunner dette slik:

– Innlegget inneholdt opplysninger og anklager som presseetisk var problematiske. Vi ba psykologen opplyse om hvilke kilder hun la til grunn for påstandene. Dette ble ikke gjort, og da hadde vi ikke annet valg enn å slette det. Vi oppfordret henne til å skrive et innlegg eller stille til intervju, noe vi har gjort i flere omganger. Så langt har hun ikke ønsket dette.

Prestesaken i Psykologtidsskriftet

- Februar: Da rettssikkerheten brast
- Mars: Intervju med Randi Rosenqvist
- På nett: prestesaken.wordpress.com
10/2:– *Prestesaken reiser spørsmål om bekreftelsesfellen og hukommelse*
16/2: *Meddommer tviler på dommen i Prestesaken*

20/2: *Tvil om utdanningen til sakkyndig psykolog i Prestesaken*

Rettsikkerhet i overgrepssaker: Prestesaken var tema på NRK Ekko lørdag 4. mars.

Ser svakheter i systemet

Leder i Den rettsmedisinske kommisjon åpner for å droppe det borgerlige rettskravet i straffesaker.

ÅPNER FOR ENDRINGER Leder Karl Henrik Melle i Den rettsmedisinske kommisjon vil at noen vurderer endringer i systemet med borgerlige rettskrav i straffesaker. Foto: NTB scanpix

Borgerlig rettskrav er straffeprosesslovens betegnelse på sivile krav som fremmes i forbindelse med en straffesak, ifølge Store norske leksikon. Typiske eksempler er fornærmedes krav på erstatning eller oppreisning i en straffesak som gjelder legemskrenkelse eller ærekrenkelse.

– Kanskje kunne det borgerlige rettskravet ha blitt droppet i forbindelse med straffesaken, og heller blitt overtatt og vurdert av et statlig forvaltningsorgan etter at det foreligger en rettskraftig dom, sier Karl Henrik Melle, leder i Den rettsmedisinske kommisjon (DRK) til Psykologtidsskriftet.

Dette vil han ha utredet.

– Kommissjonen kommenterer ofte at sakkyndige som utferdiger erklæringer om fornærmede i straffesaker, burde tatt mer forbehold om rettens vurdering av faktum, sier han.

– Dette gjelder ifølge DRK-lederen både ved klinisk diagnostikk og ved årsaksforklaringer om fornærmedes psykiske helsetilstand.

I noen erklæringer er bevisvurderinger så omfattende at det vurderes som en vesentlig mangel.

– Enkelte sakkyndige som antagelig er rekruttert fra en sivilrettslig ramme, har kanskje ikke helt forstått forskjell på sivilrett og strafferett, slik at de i straffesaker utsteder en erklæring om fornærmede i forkant av at retten har tatt stilling til skyldspørsmålet. Dette problemet har i en del saker blitt forsterket gjennom at retten har gitt mandat som direkte ber de sakkyndige ta stilling til årsaksforhold, påpeker Melle.

I 2012 sendte Den rettsmedisinske kommisjon ut nyhetsbrev om rettsmedisinske erklæringer vedrørende fornærmede i straffesaker.

– Nyhetsbrev nr. 21 kom som en konsekvens av problemene vi så med fornærmede-erklæringene. Melle ønsker at noen vurderer endringer i systemet.

– Etter å ha holdt på med dette i noen år nå tenker jeg at alternative løsninger kanskje kunne fungert bedre, sier han.

– Psykologer skal ikke ta stilling

I terapeutisk sammenheng tar psykologen utgangspunkt i at det klienten forteller, er sant. Dette er annerledes i retten, understreker sakkyndig psykolog Terje Galtung.

SAKKYNDIG Terje Galtung. Foto: Per Olav Solberg

– Det viktige for terapien er klientens versjon av sannheten.

Det sier mangeårig sakkyndig psykolog Terje Galtung. Han har lest sakkyndigrapporten i Prestesaken, men understreker at han uttaler seg på generelt grunnlag.

– Når psykologen opptrer som sakkyndig i en sak med motstridende oppfatninger for å bidra til å oppklare hva som har skjedd, er problemstillingen å søke den «objektive» sannhet i saken. Det er ofte domstolens oppgave å ta standpunkt i slike saker. Psykologens oppgave kan være å bidra med kunnskap om partene og saken. Denne kunnskapen skal være med og danne et grunnlag for domstolens beslutning, påpeker Galtung.

En psykolog kan få i oppdrag å vurdere en av partene i en sak der to parter strides om sannheten.

– Det er både faglig og etisk helt uforsvarlig om psykologen på grunnlag av informasjon bare fra den ene parten tar standpunkt til om denne personens versjon er sannheten i saken, mener Galtung.

Ikke sjelden blir psykologer bedt om å vurdere partenes troverdighet, hvem en kan stole på, og gjerne også hvem som snakker sant. Etter Galtungs mening er psykologer generelt ikke bedre skolert til en slik vurdering enn andre.

– Jeg støtter meg på professor Svein Magnussens forskning på området.

Galtung illustrerer problemstillingen slik i en e-post til Psykologtidsskriftet:

– Et barn som kommer hjem til sine foreldre og forteller at læreren skal ha slått eleven, kan ikke alene tas som den fulle sannhet. Barnet trenger støtte og bistand av sine foreldre i denne situasjonen (jf. terapi), men for å gjøre noe mer overfor skolen (domstolen), må læreren også høres om sin versjon.

– Bevisinnsanking er politiets jobb

Hovedproblemet er den veldig overdrevne betydningen rapporten i Prestesaken har fått som bevis i retten, mener tidligere fagredaktør i Psykologtidsskriftet.

VURDERTE RAPPORT Peder Kjøs har vurdert en psykolograpport i Prestesaken. Foto: Psykologforeningen.no

Peder Kjøs er blant dem som har lest den mye omtalte psykolograpporten i Prestesaken. Hans oppsummering er at en slik rapport må vurderes, og oppsiktsvekkende opplysninger må sjekkes av noen som har mulighet.

– Det er politiets jobb. Det finnes også andre håpløse eksempler på at psykologers uttalelser tillegges alt for stor vekt i retten. Dette er et problem i seg selv.

Kjøs mener at de observasjonene som har vært gjort, og de konklusjonene den sakkyndige psykologen i Prestesaken trekker av dem, virker rimelige i og for seg.

Kjøs har likevel noen kritiske innvendinger til rapporten. Til sakkyndig uttalelse å være ligner rapporten mer på en slags klinisk journal, ifølge den tidligere fagredaktøren i Psykologtidsskriftet.

Det er to punkter Kjøs er særlig kritisk til.

– Kvinnen forteller at hun har tatt abort på seg selv med en strikkepinne. Det kunne vært naturlig å spørre og undersøke mer om det.

Og:

– Hun fortalte at hun hadde snakket med helsesøster om en positiv graviditetstest. Det må det finnes noen slags dokumentasjon på, eller mulighet for å spørre helsesøster om.

– *Du mener at mangel på dokumentasjon om aborten og mangel på dokumentasjon fra helsesøster er en svakhet ved rapporten?*

– Det kunne med fordel blitt tatt med, mener jeg, selv om det blir litt politiaktig. Den kliniske vurderingen er jo sånn den er, den er ikke noe spesielt merkelig. Bevisinnsanking er vel heller noe politiet burde gjort, mer enn psykologen, sier Kjøs.

Psykologtidsskriftet har ikke funnet at opplysningen om at fornærmede har vist en positiv graviditetstest til helsesøster, ble sjekket ut av politiet før rettssaken. Fornærmedes forklaring i ettertid er at denne opplysningen er en misforståelse, ifølge politidokumentene. Fornærmede anklaget stefaren i avhør og til sakkyndig psykolog for å ha gjort henne gravid. Hun endret forklaring etter at stefaren dokumenterte at han var sterilisert.

– Løgn kan ha eit reelt innhald

Mykje løgn kan ha ein basis av noko som verkeleg har hendt, men ein forandrar detaljar, meiner ekspert på vold og seksuelle overgrep.

OM LØGN Klinisk sosionom i barne- og ungdomspsykiatri Inge Nordhaug. Foto: Oddleiv Apneseth/BT

– Mykje løgn kan ha eit reelt innhald, seier Inge Nordhaug, klinisk sosionom i barne- og ungdomspsykiatri. Han har i mange år jobba med tema vald og seksuelle overgrep ved Ressurssenter om vald, traumatisk stress og sjølvmondsførebygging Region Vest (RVTS Vest).

Ifølgje Nordhaug kan løgn ha ein basis av noko som verkeleg har hendt, men ein forandrar detaljar.

Han legg til at det i psykologien har vore stor fagleg konflikt om denne forståinga av hukommelsen vår.

– Særleg har vitnepsykologien og rettspsykologien tidvis kriga mot kvarandre. Innanfor vitnepsykologien har det vore stort fokus på å finne feilkjelder i historier som vert fortalt, medan rettspsykologien kanskje i større grad har vore til hjelp for påtalemakta. Sistnemnde har hatt meir fokus på å beskytte offeret, framfor å så tvil om vitnesbyrdet.

– *Kor mange lyg?*

– Alle lyg innimellom, men tilhøvet mellom falske negative og falske positive er sentralt.

Nordhaug forklarar at dette tilhøvet er 100 til 1: For kvar person som fortel om opplevingar som ikkje har hendt, er det 100 personar som ikkje fortel om sine ubehagelege opplevingar.

– Med andre ord eksisterer altså dei falske historiene. Likevel utgjer dei barna og vaksne med vonde opplevingar som *ikkje* seier noko om det, eit mykje høgare tal. Ved hendingar det er knytt tabu til, er talet enda høgare.

Det kan ifølgje Nordhaug vere mange årsaker til at denne eine lyg.

– Nokon som har opplevd eit overgrep, kan fortelje om det med redningsfantasiar involvert; eit barn fortalte at det hadde skote ein mann gjennom hovudet med ein pistol etter eit overgrep. Ei kvinne som fortel om seksuelle overgrep i ein relasjon, kan derfor godt ha opplevd dette i ein annan relasjon. Ho kan òg ha opplevd overgrep frå den ho retter klager mot, men i andre settingar og med andre detaljar enn det som krevst i ein bevisførsel. Ein abort kan vere ein angstfantasi eller redningsfantasi.

Nordhaug legg til at kjønnsaspektet også kan forvirre i slike saker.

– At ein mann skulle lyge, vil ikkje vekke mykje oppsikt. At ei kvinne skulle lyge, er vanskelegare å akseptere på same måte.

På spørsmål om ein brått kan hugse overgrep som har vore borte frå minnet lenge, er Nordhaug overtydd:

– Historier ein faktisk har opplevd, kan skyvast så langt bort frå dagleg minne at det kan verte sett på som gløymd, meiner han. I psykodynamisk litteratur kallast dette fortrenging, i kognitiv teori kallast det fragmenterte og dissosierte minner. Om det er vanleg eller sannsynleg i alle saker, er noko anna.

Nordhaug seier at domstolane ein sjeldan gong er vitne til falske historier og falske minne som ikkje eignar seg til strafferettsleg behandling. Han meiner likevel at dette ikkje utgjer det største problemet.

– Ein mykje større og viktigare utfordring er den harde kampen som møter barn og unge som fortel sanninga, og med dette står i fare for å skade ein vaksen sin rettstryggleik. I Norge har det vore ein utfordring for domstolane å ivareta desse menneska.